

ПОМИЛКА МИХАЙЛА ТЕРЕЩЕНКА

Маленький хлопчик у дівочій сукні на фото готувався до життя, яке не вигидає жоден сценарист Голлівуду. Починалось все як у казці, а розвивалось як у фільмах жахів.

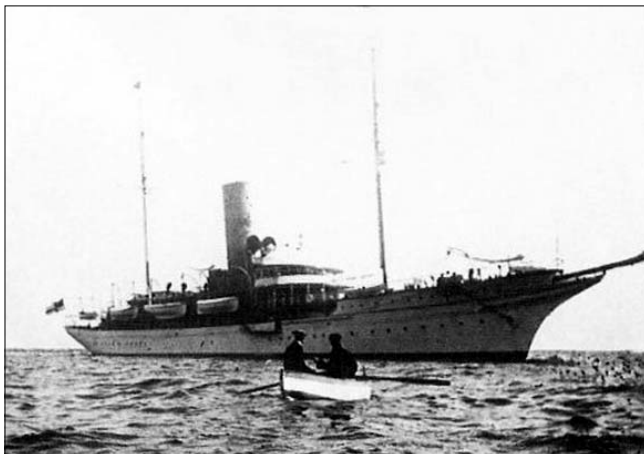
Народився у родині заможних і успішних, хто мав все, що можна бажати в Україні чи Московії, а також і вілли на Лазурному узбережжі, квартири в Парижі, інших столицях, знайомства і дружбу з богомою, такими шанованими родинами як Ротшильди.

А коли чогось, раптом, ще не мав, як найбільшу приватну яхту світу, найрозкішнішу всіх часів, 127-метрову «Доланду», яку раптово побачив, коли вона зайшла в Крим, то негайно вступив в переговори з власником, Мортонем Плантом – американським мільярдером, що здійснював велику мандрівку, назвав захмарну суму в доларовому кеші, висунув ультиматум в 48 годин... і зрештою купив не лише яхту, але і весь екіпаж, все обладнання, а також і навіть продукти, з якими прийшла вона в порт.

І лише на перший погляд це здається вибриком схилоного мажора. Десь так і є, але доля настільки примхлива, що ця яхта і екіпаж в найважчий момент виступлять рятівною паличкою, що врятує життя.

Вчився, як і багато інших нащадків козацьких родів, в європейських університетах.

А коли прийшов час старшому сину прийняти справи від дідуся і тата, після їх смерті в 1903 році, то на його плечі звалились не лише приватні, але і вкрай цікаві сус-

Яхта Михайла Терещенка

пільно-політичні події, які не міг і не хотів обходити стороною.

Тому ще в досить юному віці спробував розірватись між управлінням бізнес-імперією, участю у першій світовій війні і поваленням імператорської влади.

Непоганий старт, здавалось би.

І все це для хлопчика-мажора, який з перших днів життя звик до ніжності богеми.

З родинною справою допомагав з 1903 до 1911 р. дядько Олександр. Коли ж і його не стало, то єдиним надійним старшим помічником лишився дядько Богдан Ханенко, який не міг вже стільки часу приділяти цьому напрямку діяльності.

Тому і молодий Михайло Терещенко все менше міг грати у казино в Монте-Карло, бувати у молодій французьки Маргарит Ное в Парижі тощо.

Все більше мусив докладатись до змін у рідному Києві, де як раз закінчилось зведення будинку Національного художнього музею України, а сам Михайло палко бажав створити храми музики, опери і балету.

Фінансував розширення Театру опери і балету, Консерваторії, будівництво Театру оперети... робив все, щоб Київ перебував у стані розвитку і піднесення, останньою оазою спокою в Європі.

До 1914 року Михайло активно зосереджений на роз-

Міністр Тимчасового уряду Росії Михайло Терещенко

витку цукрової галузі, соляних шахт, хімічної і металургійної промисловості, які лише зароджувались.

Першу Світову Війну Терещенко зустрічає як керівник Червоного Хреста південно-західного напрямку, а також член Військово-Промислового комітету. Зусилля мецената тепер більше направлені на розвиток лікарень, які готувались до прибуття поранених з фронту.

Всі ці обставини змусили перевезти кохану Маргарит з Парижу у безпечний, як здавалось йому, Петроград. І вже на початку 1917 року народилась маленька дівчинка, Мімі.

Але не лише нею жив Михайло в ті дні.

Активно готує повалення влади імператора Миколи II. План зречення того від влади та підготовку можливостей подальших ліберальних реформ. Перші спроби стають невдалими.

Але вже 15 березня 1917 року стається захоплення влади і Терещенко разом з Львовом, Керенським і ко фактично очолюють Тимчасовий уряд. Спочатку він Міністр фінансів, згодом Міністр закордонних справ, людина, яка до останнього буде відстоювати вірність анти-німецькій коаліції (Антанті), не йдучи на жодні компроміси з ворогом.

Це і стане згодом одним із головних пунктів звинувачень проти нього.

Країна була банкрутом, грошей не було ні на що, всі інституції зруйновані, занепад. Такою приймає наш герой державну скарбницю. Ніхто в борг не дасть.

Щоб і надалі чинити опір на ослабленому і зневіреному фронті, Михайло Терещенко вирішує наслідувати приклад друга Ротшильда, який допоміг Франції і дав особисту гарантію під державну позику для потреб оборони країни.

Він особисто стає поручителем «Позики Волі», яку вдалося взяти для переозброєння армії і початку реформ.

Коли згадуватиме про цей вчинок, то жалітиметься на те, що така благодійність зробила з Ротшильда героя, його порука була покрита країнами переможцями, Францією і Англією, а Терещенку принесла лише загальний осуд і шалені борги.

Вже у статусі члена Тимчасового уряду з'являється до Києва для переговорів з представниками Української Народної Республіки, надає їм фінансову підтримку, передає у користування свою садибу на Бібіковському бульварі, а з Грушевським готує Декларацію про автономію.

Це розколом Тимчасовий уряд, створить «липневу кризу», але досить однозначно поставить українське питання в розряд пріоритетів молодого політика.

Тут би йому і зрозуміти все та направити сили, а головне всі гроші, саме в цей напрямок, повернутись в Київ, поставити чітку і виграшну ставку на Україну. Але ні... він ставить все на «зеро», бажаючи отримати абсолютно повний контроль, всю імперію, вибороти для себе мрію демократичної Росії, яка настільки ж примарна, як і його віра в те, що в казино приносять успіх ставки на дати народження матері і бабусі.

Терещенку була довірена відповідальна справа збирання доказів того, що Ленін – це цілковито і повністю людина заслана Німеччиною з метою розвалити один із фронтів, знищити спротив зі сходу. Зібрані документи, заарештовані на гарячому агенті, неспростовні докази – все це було успішно здобуто.

Але через кваліфікацію розгляду справ, витік інформації через міністра юстиції, а також зірвану спецоперацію із затримання Ганецького, який мав остаточно поховати більшовиків, все пішло прахом. З цих пір Михайло став особистим головним ворогом більшовиків, а надто самого Леніна.

Досить скоро, всі ті, на кого він спирався, кому довіряв, підготують проект сепаратного миру, який презентує князь Трубецькой. Це був приголомшливий удар для Терещенка. Більшість його друзів приєдналися до зрадливої пропозиції.

Влада концентрувалась в руках Керенського, якому він все менше довіряв, більшовики досі не були покарані, їх відпускали, все руйнувалось на очах.

І коли шостого листопада 1917 року почалося повстання, то не було когось, хто міг би захистити Терещенка, за що він боровся, демократію як таку.

В один день все розсипалось, як картковий будинок. Керенський утік з країни, а олігарх де-факто лишився керівником Тимчасового уряду.

Сам Терещенко, як і більшість інших міністрів, вирішив не тікати, а спокійно чекати разом з родинами у Зимовому палаці. Коли бабахнула Аврора і почався марш го-поти, то було надано команду юнкерам не чинити опір, а дозволити вчинитись самосуду.

Сцену конвоювання арештованого Михайла можна було бачити з вікон палацу. Все це відбулося на очах Маргарит, яка вже чекала на другу дитину, а тому від надмірного хвилювання втратила свідомість, а також і плід.

За легендою, саме це врятувало її життя, а також життя першої дитини. Адже коли більшовики увірвалися в кімнату, то побачили кров, бездиханне тіло та вирішили, що вона вже померла.

Так мільярдер, меценат, колекціонер, фундатор багатьох великих проєктів, один з найвідоміших і найвпливовіших політиків свого часу в один момент опинився у Петропавлівській фортеці, у холодній, жахливій камері, під щоденними знущаннями, всіма забутий, покинутий, безправний.

Приречений на смерть, він без надій чекав її наближення.

Повільно вмираючи від перебування в жахливих умовах, щоденно потерпаючи від знущань, здавав кожен день, розумів, що наступний може стати останнім.

Лише завдяки тому, що всі комуністи продаються, його мати змогла організувати передачі їжі, кави і книжок. Це підтримало і надало надію.

Це також дозволило дізнатись про стан справ родини. Перше, що зробили більшовики, коли зайшли в Україну, – це розграбували маєтки Терещенко.

А багато картин, які лишались в них, були не вкрадені навіть, а пошматовані скаженілим люмпеном зі зброєю.

Особливо болісно сприйняла мати Єлизавета те, з якою люття була знищена величезна картина «Христос на

Будинок Терещенків в Денишах

Генісаретському озері», яку Михайло купив останньою в 1913 році. Вона прикрашала його кабінет в Києві.

Характерно, що коли пізніше німці відіб'ють Київ, то запропонують Варварі Ханенко бронепоезд, який би міг дозволити їй виїхати самій і вивезти колекцію, яка вціліла. Але та категорично відмовилася, бо мріяла, що все налагодиться і колекція зможе лишитись в Києві.

Але коли повернуться комуністи, то останній рік життя Варвари Ханенко перетвориться на пекло. Хоча вона і доживатиме на своїй Терещенківській, 15, але все її майно і колекції були вилучені, а стареньку помістили під домашній арешт у маленькій кімнаті цієї будівлі.

З заборону навіть на те, щоб просто бачити все те, що збиралось роками і її стараннями. Наважившись перед самою смертю на порушення домашнього арешту, вона змогла останній раз побачити свою колекцію і була замучена за це.

Давній козацький шпиталь Видубицького монастиря став її останнім прихистком. А пізніше її перепоховують поруч з чоловіком.

Неминуча смерть самого Михайла Терещенка стала ближчою, коли його кохана Маргарит відважилась на останній відчайдушний крок, змогла добитись зустрічі особисто з Леніним і Троцьким.

На ній запропонувала викуп за чоловіка та нарвалась на лють вождя пролетаріата. Фактично, це могло означати близьку і бажану смерть ненависного йому Терещенка.

Троцький вирішив встигнути заробити на вигідній темі потайки від шефа. Дав команду негайно кинути арештанта у товарний вагон, який відправлявся на північ, у далекі сніги, та отримав через посередника, француза П'єра Дарсі, свою винагороду. Сам П'єр Дарсі був після цього заарештований і вбитий.

На далекій півночі, на запасних коліях відчеплених вагонів, без свідомості і майже замерзлого, Терещенка дивом знайшли лапландці.

Їм були невідомі «ідей марксизму» та і взагалі не надто цікавились життям у Петрограді, а тому врятували обморожене тіло невідомого мандрівника з товарного вагону, відгодували та погодилися відвезти на санях до норвезького порту Хаммерфест, з якого іноді ходив криголам на велику землю.

В березні 1918 року Михайло Терещенко дібрався до Тронгейму, який колись бачив, коли ходив на своїй ши-

Тронгейм

Давнє фото садиби Терещенків,
де нині розташовується Національний музей
«Київська картинна галерея»

карній яхті «Іоланді». А головне, що тут жив його вірний капітан, який встиг стати гарним приятелем, Бертон.

На диво, після років війни, він виявився не лише живим-здоровим, але і був у місті. Таким чином, наш герой і був врятований, потрапив у безпеку, три місяці відновлював сили і лікувався у родині Бертона.

Яхта досі знаходилась, як наказав Терещенко, на службі. Переобладнана під плавучий шпиталь, вона доставляла поранених, перебувала у експлуатації британського адміралтейства, яке от-от мало її повернути.

Ще більш складним був шлях порятунку через Мурманськ Маргарит з зовсім маленькою Мішет. Лише справжнє диво дозволило їм дібратись живими. Потім Маргарит 16 днів лікувалась у госпіталі, а Мішет півтора роки хворіла жахливою шкірною хворобою і кишковою інфекцією, викликаними антисанітарними умовами під час подорожі-порятунку.

Втративши майже все, вибравшись живими із пригоди, яка не передбачала нічого, крім жахливої смерті, вони одружились нарешті офіційно.

Але на цьому все не закінчилось. Бо Ленін робив все можливе, щоб Михайло Терещенко не залишив межі Норвегії, а також наслав туди кілерів, які мали закінчити справу.

Родина знову чекала на другу дитину. Для безпеки, вагітна Маргарит і Мімі відправлені у Францію.

А Михайло лишився сам у Норвегії. Народження і перших кроків свого сина колишній олігарх не побачить.

Він не тільки виношував плани як жити в умовах коли його переслідують комуністи, обмежують видачу віз в інші країни, коли винен всім банкам світу за своє поручительство, але ще і хотів забути все старе...

Вперше він побачить свого сина лише тоді, коли останньому виповниться 3,5 роки.

Він чекатиме у кімнаті в Парижі, поки мама пояснюватиме маленькому П'єру, що той зараз побачить чоловіка, який є його татом. І потрібно буде зайти, назвати того «татом» та поцілувати.

Це справить велике враження на кожного в родині. А маленький П'єр буде повною копією малого Михайла.

Проте, це не зупинить останнього від вже давно прийнятого рішення і в той же день він подасть на розлучення. Маргарит, Мімі і П'єр все частіше отримуватимуть не листи, а чеки.

Яхту, іноземну нерухомість і інше, що не встигли вкрасити ленінці, доведеться продати. Але це не принесе бажаного комфорту життя, адже борги лишались значно більшими.

Цікаво, що перебуваючи в еміграції, Михайло Терещенко

щенко заборонив своїм рідним спілкуватись російською. Це правило він порушив тільки один раз.

Гуляючи разом з сином П'єром по Парижу, він зустрів дивного чоловіка, з яким розцілувався, як з рідним, та перейшов на російську. Порушення заборони здивувало сина. Як виявилось, це був Федір Шаляпін.

Ще одне табу, Михайло ледь не порушив, коли насолоджувався з П'єром зібранням творів мистецтва в Луврі. Він ніколи не розповідав про статки, які втратив.

Але тут у Луврі, який так сподобався синові, Михайло ледь стримався, щоб не розповісти, що схожа колекція є (була) у самого П'єра, якому мали б за законом належати більше 15000 творів мистецтва унікальної колекції, що лишилась десь там, далеко.

Колишній олігарх повністю перекреслить минуле життя і почне все з початку. Звичайним клерком в норвезькому банку.

Таланти Терещенко швидко будуть знову оцінені, доросте до заступника голови правління банку, отримає в управлінні ряд інвестиційних компаній, швидкими темпами відновлюватиме свою кар'єру.

Ще спробує фінансувати білий рух, швидко в тому розчарується і кине. Зробить останню спробу вплинути на світ зробивши гучні заяви через пресу про загрозу, яку несуть комуністи і які біди можуть очікувати всіх.

Випередить час і передбачить ті десятки мільйонів жертв, до яких призведуть червоні: голодомори, другу світову, репресії тощо.

Але його не слухатимуть, бо надто сильно всьому світу хотілось тоді перепочинку після Першої Світової і надто сильно всі хотіли просто залізати рани, відновитись, не помічати нової загрози, що вже поставала на сході.

Він дочекався свого великого шансу, коли вдарить велика криза 1929 року в США. Один з найбільших європейських банків, «Кредит-Анштальт», постав перед загрозою банкрутства, врятувати його міг лише чаклун. Саме на цю роль і викликався Терещенко, якого підтримав старий друг Ротшильд.

Це був той самий шанс позбутись величезних боргів перед міжнародними банками за дане раніше поручительство за свою країну. Ці борги не визнав Ленін, фактично вкравши все майно бізнес-імперії та додатково переключивши борги збанкрутілої держави на плечі поручителя.

До цього часу він заводить собі нову родину і третю дитину від норвезької красуні. Але і їх лишає самотніх.

День і ніч працював у Відні над тим, щоб забезпечити надійність банку, збереження активів і можливість розрахуватись з кредиторами.

OESTERREICHISCHE CREDITANSTALT — WIENER BANKVEREIN
Hauptniederl. Wien I, Schottenplatz 6 / Telephone U 28-5-20 / Telegramm-Adresse „Credit Wien“
25 WIENER ZWEIFSTELLEN
FILIALEN IM INNLAND
Bregenz, Falditsh, Graz, Innsbruck, Klagenfurt, Linz, Salzburg, St. Pölten, Villach, Wamser Neustadt

Михайло Терещенко

І в цей самий момент на Австрію, яка була штаб-квартирою банку, накочується темна загроза аншлюсу від гітлерівської Німеччини.

Навчений червоним досвідом, Михайло готує план фізичного порятунку банку і його активів. Він пропонує створення офшорного банку в Монако. Але інвестори до останнього не вірять в таку амбітну ідею і реальність загрози від Гітлера.

Лише початок сценарію «гітлер введи войска» у Відні, переконує повірити молодому банкіру. В останній момент він вислизає разом з усіма паперами і основними активами банку з рук тепер вже коричневих загарбників. Чим позбавляє Гітлера одного з бажаних трофеїв.

Таким чином, стаючи тепер ще і особистим ворогом другого диктатора.

Створивши справжнє фінансове диво, наш герой виходить на пік популярності. Його репутація повністю відновлена, авторитет на найвищому рівні. Здається, що все налагоджується і він може починати підкорення світу, але починається Друга Світова Війна.

Навіть безпечне Монако опиняється затиснуте ворожими силами. Переїздить до Лісабона, куди забирає нову дружину і сина Івана, багато років займається допомогою евакуації біженців та всім, хто потребує його участі.

В кінці війни зміг остаточно знайти свій новий дім у Лондоні.

За його багаторічну допомогу цивілізованому світу в часи двох світових воєн, Великобританія хотіла дарувати Михайлу титул лорда. Але він вирішив для себе, що якщо його дід Никола не став на коліна перед царем Олександром II, то і Михайло Терещенко дотримається традиції.

Коли відбувалось гучне дійство, нові лорди схиляли голови перед англійською короною, сановники в напудрених перуках виголошували одне за іншим ім'я тих, кого запрошували прийняти дворянський титул, єдиним, хто не відгукнувся – був наш герой.

В цей самий час він займався своїм новим захопленням – робив сходження на швейцарську гору Маттерхорн.

Крім спокійного життя в Лондоні і багатьох сходжень в Альпах, він робив ще робочі вилазки в Мозамбік і Монако, почав знову заробляти гарні гроші.

Пройшов величезний шлях, пізнав славу, багатство, пошесті, втратив все, але не зрікся принципів в які вірив.

1 квітня 1956 року поставив в казино «Готель де Парі» все на «червоне», програвав і закінчив цю історію, рівних якій, можливо, не було.

Ігор ПОЛУЕКТОВ,
правозахисник (адвокат), дослідник

«Історична правда»